Eesti Teaduste Akadeemia hariduskomisjoni koosolek

Sisuline ülevaade: ettekanded ja arutelud

2. november 2026 | Kohtu 6, Tallinn ja Zoom | 14.00–17.00

Kohal olid komisjoni liikmed: Jakob Kübarsepp, Ain Tõnisson, Urmo Uiboleht, Katrin Niglas, Krista Loogma, Larissa Jõgi, Miia Rannikmäe, Margus Pedaste,

külalised: Jaak Aaviksoo, ettekandja Triin Lauri.

Veebis osalesid komisjoni liikmed: Krista Uibu, Priit Reiska, Birute Klaas-Lang, Rain Mikser, Äli Leijen, Eve Eisenschmidt, Krista Saadoja

Külalised: HTM: üld- ja kutsehariduse ning noorsoopoliitika asekantsler Vallo Koppel, alus- ja põhihariduse osakonna juhataja Ott Oja ning nõunik Helen Köhler, kesk- ja kutsehariduse osakonna juhataja Ülle Matsin ning nõunik Marika Peekmann, haridusvõrgu ja taristu osakonna juhataja Indrek Riisaar

Koosolekut juhatas Jakob Kübarsepp, koosoleku kokkuvõtte koostas Piret Suurväli.

Käsitleti kaht põhiteemat: hariduse tulevikusihtide, väärtuste ja üldpädevuste kontseptsiooni ning hariduslikku kihistumist Eestis. Lõpus arutati järgmise kohtumise võimalikke teemasid.

1. Eesti üld- ja kutsehariduse sihid, üldpädevused ja väärtused

Margus Pedaste ettekanne: „Millist inimest me täna ja homme tahame?“

Tartu Ülikooli töörühma käsitlus lähtub vajadusest uuendada riiklikke õppekavu maailmas, mida kujundavad muu hulgas tehnoloogilised, keskkonna- ja ühiskondlikud muutused. Esineja rõhutas, et hariduse eesmärk ei ole ainult muutustega kohanemine, vaid inimeste võime ja vastutus tulevikku ise kujundada. HTM-i esitatud ajaraamis peaks uus õppekava rakenduma 2035. aastal; selleks peavad kavandamine, õiguslik menetlus ja rakenduse ettevalmistus toimuma varem.

Kontseptsioon sündis teaduskirjanduse ja rahvusvaheliste raamistike analüüsist, koosloomeseminaridest, sidusrühmade aruteludest ning 15–25-aastaste noorte tagasisidest. Sihiseade ühendab inimese heaolu ja eneseteostuse, panuse teiste inimeste ja ühiskonna heaks ning vastutuse keskkonna ja elurikkuse eest.

Üldpädevuste süsteemis on keskne agentsus ehk tegevusvõimekus: eneseteadlikkus, sihtide seadmine, otsustamine, tegutsemine, vastutuse võtmine ja tehtu mõtestamine. Kolme baaspädevusena eristati keelepädevust, kriitilist mõtlemist ja suhtluspädevust. Lisaks nimetati õpi-, koostöö-, digi-, tervise-, kodaniku-, kultuuri- ja kestlikkuspädevust. Pädevuste rakendamise suuna määravad seitse väärtust: heaolu, hoolivus, demokraatia, elujõulisus ja kestlikkus, elukestev õppimine ja eneseteostus, koostöisus ning kultuuriline ja keeleline järjepidevus.

Arutelu: kontseptsiooni sisu ja tasakaalud

Rain Mikser soovitas õppekava väärtusvalikuid kirjeldades nähtavale tuua eri suundumuste pingeväljad (näiteks rahvuslik ja rahvusvaheline, traditsioon ja uuendus). Miia Rannikmäe tõstatas küsimuse mõistete ulatusest ja tasakaalust. Ain Tõnisson rõhutas, et vastanduste kirjeldamisest ei piisa: õppekava peab väljendama ka sisulist positsiooni ning olema rakendatav. Margus Pedaste eelistas vastandamise asemel tasakaalu otsimist, et vältida kunstlike konfliktide süvendamist.

Jaak Aaviksoo tõi esile teadmiste ja aineõppe kestva tähtsuse ning küsis, kas väärtuste ja üldpädevuste rõhutamine võib jätta mulje, nagu need asendaksid ainealaseid teadmisi. Õppekava töörühma liikmed tõid välja, et asendamist ei ole mõeldud, kuid praegu on fookus üldosal, mis on aluseks järgnevates etappides muuhulgas ka ainekavadele, milles avatakse kuidas üldpädevustest ja väärtustest lähtuvalt ainealased teadmised ja oskused omandatakse. Arutelu puudutas üldosa ja ainekavade ajaloolist pinget: kuidas tõlkida üldised sihid õpetaja igapäevatööks, õppeainete sisuks ja õpitulemuste hindamiseks. Krista Loogma meenutas, et see probleem on kordunud varasemate õppekavauuenduste ajal.

Arutelu: kaasamine, lähteülesanne ja rakendamine

Jaak Aaviksoo rõhutas õppekava uuendamise ühiskondlikku ja poliitilist mõõdet ning vajadust laiema avaliku ja parlamentaarse arutelu järele. Ta palus selgelt sõnastatud lähteülesannet ja ajakava. Rain Mikser ja Margus Pedaste

selgitasid, et teadlaste töörühma töö on arutelude lähtepunkt, mitte lõplik ühiskondlik kokkulepe. Pedaste pidas vajalikuks senisest tugevamat kommunikatsiooni väljaspool hariduskogukonda ning edasist arutelu ka poliitilisel tasandil.

Eve Eisenschmidt soovitas iga õppekavaarutelu alguses selgitada protsessi etappe, senist kaasamist ja edasist ajakava. Jakob Kübarsepp küsis tööandjate osalemise kohta; Pedaste kinnitas varasemat kaasamist ning pidas oluliseks eraldi kohtumisi ettevõtjate esindajatega. Ülle Matsin ja Helen Köhler kirjeldasid HTM-i arendus- ja rakendusprotsessi; Köhler viitas ka kavandatavale õppekava rakendusuuringule õpetajate seas.

Urve Läänemets väljendas kahtlust üldpädevuste täpse mõõdetavuse suhtes; Pedaste vaidles üldistavale väitele vastu, viidates näitena digipädevuse hindamise uuringutele. Arutati, et hindamise võimalused sõltuvad pädevusest ja valitud meetoditest. Urmo Uiboleht rõhutas pika reformiajajoone kõrval vajadust tegutseda ka praegu. Larissa Jõgi tunnustas koosloomeprotsessi väärtust ning juhtis tähelepanu selle seostele ühiskonna laiemate probleemidega.

Arutelu kokkuvõttena järeldati, et õppekavauuenduse edu sõltub riikliku õppekava sihtide tõlkimisest aineõppesse, hindamisse ja koolide praktikasse ning läbipaistvast ühiskondlikust arutelust. Samuti väljendati ootust, et saada HTM-ilt õppekavaarenduse lähteülesanne ja ajakava.[1]

2. Hariduslik kihistumine Eestis

Triin Lauri ettekanne: „Edulugu, ent mõned peidetud praod?“

Triin Lauri eristas haridustulemuste erinevusi ja haridustee valikute erinevusi. Hariduslik kihistumine tekib nii perekondliku tausta mõjust õppimisele kui ka süsteemi sorteerimismehhanismidest: koolide vastuvõtust, vanemate valikutest, koolide koosseisust, ressurssidest ja institutsionaalsetest normidest. Tema põhiväide oli, et rahvusvaheliselt head keskmised tulemused ei välista Eestis olulist koolidevahelist ja piirkondlikku ebavõrdsust.

Ettekandes toodi välja, et elukohajärgsest koolist mujale õppima asuvate esimese klassi laste osakaal kasvas 27,7 protsendilt 32,6 protsendile (2021/22–2024/25). Aktiivne valik võib koondada sarnase sotsiaalmajandusliku taustaga lapsed ühtedesse koolidesse. Selektiivsete koolide, kaasava hariduse kohustuste ja õpilaste erivajaduste jaotuse vahel võib tekkida ebavõrdne koormus. Eesti PISA keskmine perekondliku tausta mõju näitaja on võrdluses OECD-ga madal, kuid erinevused õppekeele, koolide ja õpiradade lõikes nõuavad eraldi tähelepanu.

Lauri käsitles ka piirkondlikku kihistumist, kutsehariduse madalamat staatust ning kõrghariduse rahastamise mõju. Tema käsitluses ei suurendanud 2013. aasta tingimuslikult tasuta kõrghariduse reform automaatselt ebasoodsama taustaga noorte ligipääsu. Hariduspoliitika ei saa üksi tasandada perekondlikku ebavõrdsust: oluline on hariduse ja sotsiaalpoliitika koosmõju. Ta tutvustas EDUMERITi uurimissuunda, mis käsitleb koolivaliku elluviimise mõju mobiilsusele, õiglusarusaamadele ja solidaarsusele.

Arutelu: koolivalik, vanemate õigused ja ühishüve

Arutelu üks keskseid pingeid puudutas vanemate valikuvabaduse ja ühiskondliku koosõppe eesmärgi vahekorda. Jaak Aaviksoo esitas korduvalt kriitilisi küsimusi kasutatud mõistete, võrdlusriikide ja järelduste kohta. Ain Tõnisson juhtis tähelepanu lapsevanema põhiseaduslikule rollile. Margus Pedaste rõhutas, et ühiskond ei tohiks kaotada nende laste potentsiaali, kelle perel puuduvad võimalused täiendavalt haridusse investeerida. Lauri märkis, et vanemate usaldus elukohakooli vastu on otsustava tähtsusega: pelgalt reeglitest ei piisa, kui pered otsivad aktiivselt alternatiive.

Arutati ka varase valiku ja koolide selekteerimise mõju, kaasava hariduse kulude jaotumist ning küsimust, millisel haridusastmel ja kuidas mitmekesisust toetada. Lauri pakkus kaalumiseks koordineeritumat koolikohtade jaotust, avaliku raha saajatele ühtlasemaid vastuvõtukohustusi, paremat jaotuse seiret ja vajaduspõhisemat tuge. Need olid ettekandja poliitikasoovitused, mitte komisjoni otsused.

---

[1] Hariduskomisjoni ootusele reageeris HTM kiirelt. 12.11.2026 saatis alus- ja põhihariduse osakonna nõunik Helen Köhler hariduskomisjoni liikmetele ning Jaak Aaviksoole täieliku ülevaate õppekvaarenduse lähteülesandest ning kavandatud tegevustest. Heleni kirjale on lisatud 5 faili: 1) riikliku õppekava arendamise ajajoon, 2) õppekavarenduse rakendusplaan, 3) ekspertrühma lähteülesanne, 4) lähteülesanne Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudile (tuleviku õppekava õppeinete sidususe kontseptsiooni väljatöötamiseks), 5) lähteülesanne Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituudile hindamispõhimõtete väljatöötamiseks.

Arutelu: õppekeel, lõimumine ja piirkonnad

Osalejad arutasid eestikeelsele õppele üleminekut ning tõdesid, et õppekeele muutmine ei tähenda automaatselt koolide sotsiaalse või keelelise koosseisu muutumist. Lauri eristas keeleõppe eesmärki koolide koosseisu ja ühiskondliku lõimumise küsimusest. Birute Klaas-Lang tõi piirkondliku planeerimise näiteks võimaluse rajada või kujundada koole linnaosade piiridele, et eri taustaga lapsed võiksid kohtuda. Krista Loogma meenutas Lasnamäe ja Pirita piiri puudutava idee vastu tekkinud vanemate vastuseisu. Lauri leidis, et laiemate koolipiirkondade ja koordineeritud valiku mõju tuleks eraldi hinnata.

Arutelu: hariduse tasuvus, kutseharidus ja poliitikavalikud

Jaak Aaviksoo ja Triin Lauri vahetasid seisukohti hariduse ühiskondliku ja individuaalse tasuvuse ning hariduse positsioonilise väärtuse üle. Katrin Niglas juhtis tähelepanu kõrghariduseta inimeste võrdlusolukorrale, Krista Loogma tõi arutellu tööturu oskuste nõudluse. Ühest järeldust hariduse tasuvuse põhjuste kohta ei kujunenud. Lauri rõhutas, et kutsehariduse atraktiivsust on raske suurendada, kui süsteem suunab sinna valdavalt madalama õpitulemusega õppijaid. Ettekande kokkuvõttes eristas ta teaduslike tõendite kirjeldavat rolli poliitilistest väärtusotsustest: kihistumise täielik kõrvaldamine ei ole realistlik, kuid selle mehhanisme saab mõista ja mõju ohjata.

Arutelu kokkuvõttes järeldati, et haridusliku ebavõrdsuse hindamisel tuleb vaadata lisaks keskmistele tulemustele koolidevahelist ja piirkondlikku jaotust ning haridusvalikuid.

3. Järgmine koosolek ja edasised sammud

Järgmise kohtumise võimalike teemadena pakuti välja *hindamine*, sealhulgas üldpädevuste hindamine tehisaru leviku tingimustes (Margus Pedaste, Katrin Niglas), ning Eesti *haridussüsteemi rahastamine tervikuna*, sh raha piisavus ja kasutamine (Krista Loogma). Birute Klaas-Lang soovitas kaaluda uue haridus- ja teadusministri kutsumist.

Kokkulepe: järgmine koosolek toimub **26. aprillil 2027.**

Edasise infovahetuse mõte: jagada komisjoniga haridusfoorumi memo ja manifesti, kui need valmivad.